

Դ Ի Տ Ա Կ

Բ Ի Բ Ջ Ա Ն Դ Ե Ա Ն

Դ Ի Ն Դ Ի Ո Յ

Ը Ն Կ Ե Ր Ո Ւ Թ Ե Ա Ն Ա Ր Հ Ա Ր Ո Ւ Ն Ե Ա Յ

1815.

10. 11. 12. Ս Ե Պ Տ Ե Մ Բ Ե Ր .

Ի Ն Կ Ի Լ Թ Ե Ռ Ա .

Լ Ե Մ Պ Ե Մ . 8 Օ Գ Ո Ւ Մ Ո Ւ Կ :

Պօնափառութիւն՝ իր ետքի օրերը կենալուն Փլինուծի առջև, շատ մուսն էր, դեղնած երեսով, ու բարկացած . քիչ կերևար Պելլեոֆօնի կէօլերթէին վրայ : Անխտար աւելցաւ սէյիրճիներուն հետաքրքրութիւնը, որ ետքի երկուշաբթի օրը՝ հազար խայրէսէն աւելի լեցուն հիչ որ չէ 10 հազար մարդով՝ կը պարտէին ծովեզերքը, բայց փափաքնուն չի հասան Պօնափառութիւն տեսնել : Քանի մը կապոց իր ճերմկեղէններէն՝ ցամաքը խրկեր էին լճացի . ոմանց խենթութիւնը ինչպէս հոն հասաւ, որ իր լաթերէն՝ առին, ինչպէս զըպուն, վզնոց, ու վրանին ձգեցին հազան մէկ վայրկեան մը, որ կարենան ըսել թէ Պօնափառութիւն մէկ բանը ունեցան վրանին :

Պօնափառութիւն դանձը, ու իր յատուկ բաները (անոնցմէ զատ որ իրեն հարկաւոր էին,) ամմենալ կնքեցին, ու պահեցին ինկիլթէնա, որ չի կրնայ անոնցմով մարդու կաշառք աւելան կերցնել : Թող կուտան իրեն, որ մահաւանէն առաջ՝ ինչպէս կուզէ կտակ ու կարգաւորութիւն ընէ անոնց վրայ :

Այնա կողմած ֆոխաթան հ գօռվէթայով կրնկերէ Եօն-Նոմադալանի նաւին դէպ 'ի Սք Հեղինէ : Անտեղի հրամանատար՝ դրված է Ռիքթաուտօ Ռինկամ, ու կղզիին բերդապահ զօրքերը 1200, պիտի աւելնան ինչպէս 1600 . պատնէշներն ալ պիտի նորոգեն ու ամրցեն, ասոր հմր 2 ղինուորական ճարտարապետներ ալ հոն կը խրկեն կոր :

11 ին :

Ինկիլթի Օրադիրներուն մէկը՝ աս դիտողութիւն կրնէ, որ Պօնափառութիւն իր բոլոր կենացը մէջ կղզեցոց ապացիւնէրու հետ բան ունեցաւ, ու պիտոր ունենայ : Ճնաւ Գօռ, սիգայի կղզին . 20 տարի՝ արուն քրտնեցաւ որ ուրիշ կղզի մը ցի ինկիլթէնա աւրէ : Իշխան եղաւ Էլպա կղզին . ու հիմայ վերջապէս՝ մէկ չորրորդ կղզի մը աքսորվեցաւ . ուր ինչպէս կերենայ, պիտի լմնցնէ իր կեանքը :

16 ին :

Չորս ամիս մը կայ որ՝ մէկ կնիկ մը միջակ հասակով իր բնակութիւնը բնելով Տէլամառէ անառիւն մէջ, ամմեն շրջակայ բնակիչներուն հետաքրքրութիւնը շարժեց : Ատկայ շինեց հոս մէկ խրճիթ Խօլեպա մը, հոն կը կենայ . քովը ուրիշ մարդ չունի, եթէ ոչ 11 տարվան ախճիկ մը, 2 էշ քաշելու համար .

իր

իր պղտիկ առապան, երկու այծ ալ, որոնց կաթովը կապրի: Պարտիկ պարտեզ մը իր ձեռքովը բանեցուցած՝ կրեբէ հընտեղէն՝ իրեն կերակրի համար: Աս ճգնաւոր կնիկս կըսէ՝ որ ինքը՝ աղգով Նէմցէ է, բայց Փռանսարդէն ու Ինկիլիզեվար՝ աղէկ կը խօսի: Իր խօսակցութիւնը՝ ամեն նիւթերու վրայ՝ կըտարածվի, բայց աւելի՝ քաղաքաւորութե վրայ: Կերկցնէ որ՝ աղէկ կըթուծի ունեցած է եղեր: Կերկնայ որ՝ մեծազգէ կնիկ մէ, բայց զինքը աս աղքատ կերպովս կըծածկէ՝ որ չիմացվի:

Պռուշին մէկը թուղթ մը կըգրէ Ինկիլիթէնայի թէ՛ն անունով կաղէթայ գրողին: զնէնք համառօտութիւն: „Բաշնակիցները՝ Փարէզ մանալէն ետեւ, չեն դադրիր կոր Փռանսարդի կաղէթայ գրողները մէկ մէկու հետ շատ կեղծաւորութիւնք բաղդատել Պռուշին ու Ինկիլիզի մեծ զօրապետները: Ասոնց մտիկ ընելու ըլլանքնէ, Պիտէնը ու իր զօրքը շատ պահանջմունքներով կընեղեն կոր Փռանսարդ, կըծալեն, ու Փռանսարդի աղգին պատիւը ոտքի տակ կ'առնեն կոր: Ասոր դէմ՝ Ինկիլիզներուն դիմայ՝ ամեն բան՝ մեծասըտութիւն է, ու անուշութիւն. ու Փռանսարդները՝ զԻնկիլիզները կըսեպէն ինչպէս իրենց աղատից Պռուշին բռնաւորութիւն:

„Ասանկ սուտ խօսքերու զիտաւորութիւնք ինքիբնէ յայտնի է. կամաւ կընեն, որ աս 2 մեծ զօրապետները՝ իրարու հետ ձգեն, ու պաղէյնեն, բայց բան մնալ չիկրցան ընել... Ինչ է թէ՛ բանի մը մտնող մտնող զին եղաւ տէն Մայիկէն կոչված պալատին մէջ, անուն հանեցին՝ Մայիկէն Բալէյնէն ու Կլայնէն:

„Բայց զնէնք թէ, Պռուշները աւելի խառութիւն վարած ըլլան Փռանսարդ քան զԻնկիլիզները, ո՞վ կընայ ասոր զարմանալ: Աս բանին մէջ՝ Պռուշին զինուորին սիրտը՝ հարկաւորապէս տարբեր պիտոր ըլլայ Ինկիլիզի զինուորին սրտէն: Ինկիլիզ զինուորը՝ իր զինուորներ ուրիշ բան չիտալեր, բայց եթէ միայն՝ մէկ արհեստ մը: Ինքը՝ սորված ըլլալով տեսնել զՓռանսարդները՝ միայն դրօշ երկիրները, ուրիշ վերջ ուրիշ ցաւ չունի, բայց եթէ միայն երբոր իրեն զինուորական վիճակին մէջ՝ բան մը պակսելու ըլլայնէ: Ինկիլիզի զինուորը հիշ մէկ անդամաւ չունէ ցաւ առիթ՝ ինչպէս քաղաքացի՝ տքալ մէկ յանդուգ թշնամույ լուծի մը տակ: Պռուշներուն դիմաց բանը ասանկ է՝ ամենքն ալ չարքըրկեցան ինչպէս քաղաքացիք. շատոնք ալ ամեն ունեցածին կորսընցուցին, ու իրենց ընտանիքը տեսան մեռնիլ թըշվառութիւնով, ու կերպ կերպ նեղութիւններով:

„Փռանսարդները թալլէին ետեւ մեծ մա-

սը Պռուշին քաղաքներուն, զեղերուն, ուսկից որ անցան, տիրեցին բոլոր երկրի եկամուտներուն, ծանր պատերազմական տուրքեր ձգեցին, ու ամեն ուտելու բան՝ զինուորներուն համար բանեցուցին: Հաշիվ կընեն՝ որ ան տառնները Պռուշին երկիրն զենը՝ կըհասնի 200 միլիոն Փռանսարդ: Ասկից զատ՝ երբոր 1808ին ետքերը՝ Փռանսարդները ելլելու եղան, հարկ եղաւ Պռուշին որ ստորագրէ մէկ թէմէտիկի մը 120 միլիոնի, Փռանսարդի օգուտին համար: Աս գումարս վճարեց Պռուշը՝ նախ ստրկով, ու կերակրեղէնով, ու գործածելի բաներով, երբոր Փռանսարդի զօրքը պատերազմ կընէր Մոսկովստան 1812ին: Եւ հը աս գումարին որն որ չիկրցաւ Պռուշը վճարել մէկէն, հապա ետեւ ետեւ, հասաւ 15 միլիոն...:

„Թէ որ աս ծախքերուն վրայ՝ եվկարենք հիշ որ չէ 71 միլիոն՝ իջեալի խօսակի համար, զօրքերուն բեռները տանելու համար, ու ան պաշարներուն համար, որ տվին 4 տարի 10 հիլլ բերդապահ զօրքերու Շթէթին, Քոստութին, ու Կրօկով բերդերուն, թող ուրիշ անհուն ծախքերը, որ մարդ չի կրնար ճիշտ հաշիվ ընել, կըտեսնանք որ թէ որ 500 միլիոն զնէնք Պռուշին քաջած զենը Փռանսարդներէն անխտար տարվան մէջ, խիստ չափաւոր հաշիվ մէկ:

„Ու աս սոսկալի զենս ան տառնը եղաւ, երբոր Պռուշը՝ (որուն բաղմամարդութիւն 1804ին՝ 8, կի՞ 9 միլիոն կըհասնէր, 130 միլիոն եկամուտով, ունէր միայն 5 միլիոն մարդ, ու իր եկամուտին երրորդ մասին մէկը: Աւ աս զենս եղաւ իրեն, չէ թէ միայն կորսընցնելով իր պատմական երկիրն երբ, հապա իր առաւտուրն ալ:” (Սարգի Միլլ)

Այլ Հեղինէ զնացած նաւահանդէսը՝ 11 նաւ է:

19ին:

Ինկիլիզի կառավարութիւնը՝ իր Գանատան ապահովցնելու համար, թէ որ դիպաւ՝ բերէ՛ աւրելելու ըլլայ նէ Ամերիկայի միացեալ Մահանդներուն հետ, հրաման հանեց՝ բռնել շատ նաւեր, ու թօփ քաջող մալօնաներ: Ամեն բան պատրաստեցին՝ որ անոնք զինեն:

21ին:

Պոնափաութիւն երթալէն առաջ Սէ Հեղինէի կղզին յանձնեց Լօրտ Քայթին ձեռքը մէկ արտառոց ու ծիծաղական թուղթ մը բողբոջման ու յայտարարութե, ասանկ.

„Ես հանդիսին կը բողբոջեմ երկիւրէ ու երկիւրէ առջեւ, իմ սք իրաւունքիս բռնաբարութե դէմ, որովհետեւ բռնութիւն կարգաւորութիւն կընեն կոր իմ անձիս ու իմ աղաւտու-

տու

տութեան վրայ : Ես զիս աղատութիւն ձեռք
տակ Պէլէոֆօնի նաւուն մէջ . ասոր համար
գերի չեմ , հապա հիւր փառքի ինկիլթէ-
նայի : Մտնելուս պէս Պէլէոֆօնին մէջ ,
իսկիկիկ ապին վարարանին օճախին չովը նը-
պայ : Թէ որ ինկիլթի կառավարութեւն՝ հրա-
ման տալով ան նաւապետին որ զիս ընդու-
նի բոլոր իմ մարդիքներովս , ուրիշ բան չու-
զեց , բայց եթէ որոգայթ քոսպի մը լարել
իմ ոտքիս , իր պատիւը աւրեց , իր դրօշակը
մտորոց : Թէ որ աս գործողութեան զլուխ
ալ պիտոր հանեն նէ , ասկից ետեւ ինկիլթի-
ները զուր տեղը պիտի խօսին Երոպային՝
իրենց արդարութեւ վրայ , իրենց օրէնքնե-
րուն ու իրենց աղատութե վրայ . հիւրըն-
կալութե օրէնքը՝ որն որ ոտքի տակ առին
Պէլէոֆօնի նաւուն վր , միշտ պիտոր կաս-
կածել ընէ ինկիլթի հաւատարմութիւնը :
Ասոր համար՝ ես առ Պատմագրութիւն կը
բողոքեմ . Թող անկիւայ պատմէ , Թէ մէկ
Թշնամի մը , որ 20 տարի պատերազմ ըրաւ
Ինկիլթի ազգին դէմ , ապառաժ է եկաւ իր
անբաղդութե տեսնը՝ որ ապաւնութեան
տեղ մը գտնէ՝ ան ժողովրդեան օրէնքին տա-
կը : Ինչ աւելի մեծ փորձ մը կրնար տալ ին-
քը՝ իր մեծ համարմանը , իր մեծ վստահու-
թեւնը՝ որ ունէր իրենց վրայ . բայց ինկիլթ-
ները ասոր ինչ փոխարէն հատուցում ըրին :
Իրենց մէկ հիւրասէր ձեռք մը երկնցուցին
աս Թշնամուոյ , ու երբոր ասիկայ՝ իր բարի
հաւատքով ինք զինքը իրենց ձեռքը յանձ-
նեց , իրենք դանիկայ զօհեցին : ”
Պէլէոֆօնի նաւուն վրայ . Օգոստոսի
4ին . 1815 :

ՆԱԲՈԼԵՕՆ :

Կրէս Սորհանդաէ կոչված ինկիլթի կապե-
թան . Մարդ չի խաբար աս ստութիւնե-
րէն , որ կը գովին աս յայտարարութեան մէջ .
Պոնափաութեան միտքը զրեւ է որ՝ ինքը գե-
րի չէ , հապա հիւր մը ինկիլթէնայի . որ բո-
լորովին սուտ է : Երբոր տեսաւ որ՝ չի կըր-
նար փախչիլ երթալ Ամերիգա , ու վտանգի
մէջ էր որ բռնըվի ու Փարէզ տարվի , մեզի
ասանկ անձնատուր եղաւ : Աւաճ՝ ջանաց
որ դաշ զնէ . խնդրեց որ՝ Թող տան իրեն ,
աղատութիւն երթալ Ամերիգա Միացեալ
Եւրոպայի . (կրտէն որ՝ Ֆիանտարայի մեծ
պատերազմէն առաջ՝ անհուն զանձ հոն խը-
կեր էր .) աս իրեն խնդիրը՝ ընդունելի չե-
ղաւ : Եւրքը խնդրեց որ՝ ինկիլթէնա նստի ,
ու հոն կատարեալ աղատութիւն ունենայ . ա-
սոր ալ մտիկ չըրին : — Մայթլանտ նաւա-
պետը յայտնապէս բուս իրեն , որ չի կրնար
զինքը նաւը ընդունիլ , բայց եթէ ինչպէս Գե-
րի չէ , ու առանց թէուխներու . ըսելով Թէ

միայն կրնամ ապահովման իր անձին պահ-
պանուիլ : Ուրեմն Պոնափաութեան ինք զինք
մեր ձեռքը տալաւ , առանց մէկ ուրիշ դաշի
մը , բայց եթէ եր Գրուիլը ողջ պահել փայն :

Ինչպիս կըրցաւ ինքը՝ միտքը զնէ , որ ոտ-
քի տակ առնելէն ետեւ ան դաշնադրուիլ ,
որ Եւրպայի կողմէն՝ իրեն ընկեղուտ տեղ տա-
մանեց , մենք յանձն առնենք որ ինքը աղա-
տութիւն ապրի աս Թիւրութեան մէջ , որ 25
միլիոն հեռու է Փոնափայի ծովեղերէն
Ինկիլթի օրէնքները չեն հաստատված՝ որ
պաշտպանեն աշխարհաւոր մարդ մը , և ոչ
իմ ծածկէն իրենց վահանով լաւտեսնական
կուռքը ու չափը Ճագարներուն : Աս
դարմաշողները Պոնափաութեան վրայ , (որ
Ինկիլթէնայալ կը գովին ,) Թող չի ուրա-
խանան իրենց խոնարհական երկրորդադուր
մատուցանել իրենց Աւաջնորդին : Որպէս
զի իրենց խուսկը ծնեն , Թող քիչ մը հօգ-
նին , երկան ճամբայ ընեն (Թէ որ կուզեն ,
Թէ որ ձեռովնուն կուռայ ,) ուստ երթան
իրենց Մարգարէին ամօտը , որն որ դրված
է Ժայռի մը վրայ՝ Աթլանտեան ծովուն
մէջ ” : (Սորհանդաէ :)

21 ին :

Ճեղայիրի , ու Ամերիգայի Միացեալ նա-
հանգներուն հաշտուէ յօղվածներուն վրայ՝
աս ալ կեւեցնեն , որ Ճեղայիրի կառավա-
րութիւն 10 հազար ռեալ պիտոր վճարէ Ա-
մերիգացոյ ըրած զենին համար : (Կալէ ինկ :)

22 ին :

Փոնափայի պիտոր 600 միլիոն Փոնաքի տալ
դաշնակիցներուն 4 տարւան մէջ , տարին
200 միլիոն : Աս վճարքիս երաշխաւորութե
համար՝ Փոնափայի իւր ամուր բերդերը , հիւ-
սիսային կողմին՝ կուտայ դաշնակցայ ձեռքը :

25 ին :

200 պատերազմական նաւերու հրաման ե-
ղաւ , որ ներս նաւահանգիստները մտնեն ,
մարդիքները արձրկեն , պէտք չըլլալուն հա-
մար : Թիւրքական Եւրոպայիներուն էէֆէնե-
րուն թիվը՝ 12 հազար պիտի ըլլայ , ու ծովային
զինուորներունը՝ 5 հազար :

ԲԺՇԿԱԿԱՆ Ք .

Դիւ աշանդարտա՝ ճճին , որ մարտուն աշանդ
էրմայ :

Երբոր լիկայ հնար աս ճճին աշանդ մտնել
նիւն՝ մէկէն սպաննել քրիստոնէի կիւրաւ մը ,
կաթեցուր աշանդին մէջ բանի մը կաթիլ
ձէթ : Ասիկայ մէկէն՝ ի մէկ ճճին կրսատկե-
ցնէ , ու կը դադրի ցաւը , որ իր շարմունքը
վը , պէլիւ խաճնելով ալ հոն կը պատճառէր :

ՄԵ

ՄԵՏԵՈՐԱԿԱՆ Ք.

ՎԵՐԵՆԱ • 22 ՕԳՈՍՏՈՍԻ :

Փոխապուռկի շրջակայ տեղերէն կրգրեն որ՝
Թուռայ գետը շատ տեղւանք դուրս ելեր
կոխեր է, անհուն զեն տվեր է ցած տեղե-
րու : Հատ օր չեն կրցեր բանեցնել Փռէս :

պուռկի շարժական կամուրջը, հապա հարկ
եղեր է տալիակ խայրեններով՝ ջրէն երթան
գան մարդիք :

Վակ կոչված հեղեղը «էլե աւելի փառ
րեր է Մաճառքստան Նիթրօ կոմսութե
մէջ • շատ գեղեր բոլորովին առեր տարեր է,
շատ անասուն ու մարդիք ալ խեղդովեր են :

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆ Ք.

'Ի ԳԵՐԵՂՏԱՆԻ ԼԵՄՈՎԻԿՈՍԻ ԺԴ :

Ն Ո Ւ Ա Գ.

Դու որ հայիս՝ ընդ սոյն Սափոր՝ և վըշտանաս (*)
անձկով տարիման՝ 'ի տեսանել՝ ով ծածկի յայս,
Այուր չըրջեա՝ զանխոհական՝ ըլլոյդ ներբան,
ըզՄեծ Լուիզ՝ ոչ պարագրէ՝ վեմ անձկական :
Ընթա ընդ ծով՝ և ընդ ցամաք՝ նոյն ընդ Փարէզ,
երթ յաննըշոյլ՝ 'ի մետաղաց՝ խոր ասպարէզ,
Յօրէնս հայեաց՝ զոր ետ հըրոյն՝ և զոր ալեաց,
ծանիր զԱւիւծ՝ յիւր լայնաթաթ՝ կընքեալ շաւղաց :
Դարձո զմատենան՝ Ճեմարանաց՝ և Ատենից,
հայեաց՝ 'ի ձոյլ՝ 'ի Տաճարաց՝ և Կոթողից,
Եւ յոր ինչ այլ յինքն ամիոփէ՝ չըքնաղ և նոր
քաջարութիւն՝ նոյն և արհեստ՝ մեքենաւոր :
Դարձիւր այսրէն՝ դրեա՝ ապա՝ ճըզգըրտագիր
'ի սըրբատաշ՝ յայս մահարձան՝ զիւր խորագիր •
,, Կենդանի է՝ ամենուրեք՝ Լուիզ անմահ,
,, անստ լոկ տեսցես՝ զիւրըն աճիւն՝ անկեալ 'ի մահ :

Պոմպէոս 'ի Հին Լեռնէ :

Պահաւորիս Բաբէ՝ աս է •

Դուն որ կընայիս աս Գերեզմանիս վրայ,
ու կարօտ կըմնաս տեսնել տակը ծածկըվա-
ծը, բանըդ գնա՝ ուրիշ կողմ դարձու քու
անխելք ոտովներդ • Պլաթի քարձը չի կըսու եր
թիւն «ընդհեւ Մեծ Լեւոմովիկոսը :

Գնա՝ ծովուն մէջը քալէ՝ ցամաքին վրայ •
պտըտէ՝ Փարէզին մէջն ալ, գնա՝ մութ ու
խոր Հանքերու Մափէններու քեղանիք, նայէ՝
ան օրէնքները, որն որ՝ ինքը տվաւ կրակին,
ու ջրին, ճանչցիր Աւիւծը՝ եր լան թաթե-
րու փէնլիներու կոխած հեաքերէն իդէն :

Դարձու թըղթատէ՝ Ճեմարաններու, ու
Դատաստաններու զրբերը «ի-թի-կները,
նայէ՝ մեծ մեծ Հէնքերու, ու Տնկած քարե-

րուն վրայ, ու ինչխտար աղւոր ու նոր նոր
բաներ ունի իր մէջը՝ Աւաքինութիւնը, ու
հնարագէտ Արհեստը :

Անկից ետև՝ հոս դարձիր, ու գրէ՝ աս
մաքուր տաշած գերեզմանաքարիս վրայ՝ իր
ճմարիտ վերնագիրը • ,, Ամէն քեզ կենդանի
է Ամահ Լեւոմովիկոսը, հոս՝ եր Գիւրգը Բայն՝
Մահէնայրու իր քեանէն :

(*) Սափոր • Հին ատենը մեռելներու մարմին
ները կերէին, ու մոխիրը Սափորի քեմիէ մէջ
կըղնէին, ու աներնին կըպահէին, կի՞ գերեզմա-
նին տակը • վրան ալ գերեզմանագիր կը փորէին
կի՞ կը գրէին : Բանաստեղծները՝ ինչ գերեզման
ալ ըլլայ՝ Սափոր կըկոչեն :

Աս դործքս՝ որ է պատմութի հիմակվան ատենիս, տասնըհինկ օրը մէյմը կըտուպի •

'Ի ՎԵՆԵՏԻԱ 'Ի ՎԱՆՍ ՍՐԲՈՅՆ ՂԱԶԱՐՈՒ :

Ով որ կուզէ առնել, Ստանպոլ Չուխաճի խանին քովը Պլախաճի խանութ կոյ գիրք ծախող :
Հոն իր անունը գրէլ տայ վճարելով մէկ անգամ քառասուն դէշ բոլոր տարվան համար : Ամէն մէկ
բառտա գալուն տասնըհինկ օր անգամ մը՝ ան խանութը խրկէ իր մարդը, առանց բան մը վճարելու
կառնէ :